

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2002 m. sausio 5 d.

Nr. 3 (1)

Saturday supplement January 5, 2002

No. 3 (1)

A+A Jurgį Gimbutą prisimenant

Pereitų metų birželio 22 d. Šv. Jurgio lietuvių bažnyčioje Norwood, MA, įvyko a.a. dr. Jurgio Gimbuto paminėjimas, suruoštas jo bičiulių Antano Girniaus, dr. Stasio Goštauto ir Juliaus Špakevičiaus. Paminėjimo nuotaika buvo šventiška, neperverta laidotuvių būdingo liudėsio; tonas — pagarbūs ir rimtas. (Velionis mirė 2001 geg. 21; atsisveikinimo apeigos įvyko rugp. 24, Kaune). Norėčiau prisiminti šio gražaus paminėjimo momentus ir paskelbti jo turinio ištraukas Jurgio Gimbuto 84 metų gimimo sukakties proga 2002 sausio 18.

Paminėjimo vieta — lietuvių Šv. Jurgio bažnyčia Norwood, buvo Tėvelio labai mėgstama ir dažnai lankoma, bažnyčios šviesas klebono, kun. Vinco Valkavičiaus dėka Mano kolegė Milda Danytė prisimena susitikimą su Jurgiu Gimbutu šio bažnyčios maždaug prieš dešimt metų, kai ji tyrinėjo kun. Valkavičiaus laikraščių rinkinius: „Jis man aprodė visą bažnyčią, paaiškindamas architektūrinius bruožus bei dekoratyvines detales, būdingas ankstyviesiems lietuviams imigrantams... Kiek jis darbovosi lietuvių visuomenėje! Šu kokia meile!“ (laiške, 2001.05.08). Šią birželio popietę erdvoj, spindinčią bažnyčios buvo matyt a.a. Jurgio Gimbuto jaunystės nuotrauka, gelės; girdėti dr. Vytenio Vasilūno vargonų muzika, giesmės, ir kun. Valkavičiaus nuostabi solo meditacija smuiku. Šv. Mišios buvo aukojamos kun. V. Valkavičiaus ir kun. R. Krasausko iš Putnam, CT.

Nusileidus po Mišių į parapijos salę, gausus būrys Tėvelio draugų bei pažįstamų prašneko, pasivaišino, pažvelgė į Jurgio Gimbutą knygų, raštų, ir foto albumų parodėlę.

Prisiminimų valandą įžan-

giniu žodžiu pradėjo Antanas Girnius. Kun. Vincas Valkavičius prisiminė a. a. Jurgį Gimbutą, kaip veiklų parapijetį, inteligentą bei idealistą, kuris rūpinosi lietuvių visuomenės ir savo bendraamžių kultūrininkų bei kolegų palikimu ne mažiau, kaip savo paties pėdsakais mokslo ir kultūros sferose (straipsniais, knygomis, paskaitomis, organizaciniu darbu). Jis buvo skautas, tarnavęs Dievui, tėvynei ir artimui.

Inž. Jeronimas Dabrila pasidalino savo atsiminimais iš draugystės su Velioniu, pradedant studijų metais Kaune, 1935-1941:

„Su a.a. Jurgiu Gimbutu buvome artimi bičiuliai. Mes kartu studijavome ir kartu gavome diplomus. Tai buvo laikas, kai rusų okupantų pagalba veržėsi į universiteto gyvenimą. Prisimenu 1941 m. birželio 14 d. Pilnos Kauno gatvės rusų sunkvežimių su areštuotais tremtiniais į Sibirą. Mes turime skubėti, laiku užbaigti diplominius darbus, o nežinai, ar ir pats nepakliūsi į jų rankas. Visi laukė karo. Lietuvis sukilimas, vokiečių okupacija. Kaune vykdė batus, žiaurus įvykiai. Mes, grįžę į universitetą, braižome paskutinius brėžinius. Dirbam be poilsio, nes už keletos dienų paskelbta „gynimo“ diena. Visi devyni diplomantai sėkmingai baigiam. Užbaigimui einame į Metropolį — atšvęsti. Bet įstengiamės užsisakyti tik arbatos, nes visų tuščios kišenės. A. A. Jurgis atsisveikinant pasisako, kad turi skubėti į savo vestuves. Tai buvo visiems didelis šurpilas. Tai buvo 1941 m. liepos 5 diena.

Vėliau Vokietijoje susitikom Pflingene. Kai jie ruošėsi išvykti į JAV-es, man buvo proga jo šeimą nuvežti į Muencheną. Bostone bendravome ne tik mes, bet ir mūsų

šeimos. Gimbutai mus lankydavo Cape Code, nes mėgo uogauti ir grybauti. Kai jis liko vienas, dažnai susitikdavome. Jis visada buvo optimistas, tolerantas. Jis visada turėjo ką nors naujo pasakyti. Kalbėdavomės daugiausia Lietuvos temomis. Aš visada prisimenu jį, kaip Taurų Lietuvį ir kaip mielą bičiulį. Mane stebino jo darbštumas, jo skubėjimas gyvenime ir darbe“.

Inž. Jonas Vasys, tais pačiais studijų metais susipažinęs su Jurgiu Gimbutu, ilgametis jo kolega, buvo paprašytas kalbėti, kaip mokslo draugas ir bendradarbis. Vasys prisiminė susitikimą su Velioniu vienoje Bostono inžinierių kompanijoj, savo darbovietėj, 1949 m. gavęs proga jį rekomenduoti darbui labai gerais žodžiais. Toliau Vasys pažvelgė į J. Gimbutą charakteriškai bruožus bei pasiekimus, sujungdamas šiuos su jo kilme iš žemaitių bajorų giminės, inteligentų šeimos (spalvingai apibūdintus jo įžangoje). Išraukos:

„To meto Lietuvos inteligentija daugiausia buvo pirmoji karta iš kaimo, įskaitant prezidentus ir vyskupus Šveicarus Juozas Eretas, Lietuva pamilęs ir joje apsigyvenęs, yra išsireiškęs, kad Lietuvos inteligentai dažnai būna nerangūs, nediplomatiški, nemoka savęs tinkamai pristatyti, neparodo savo asmeninės propagandos. Panašiai galvojo ir prof. Steponas Kolupaila, kuris mums studentams tai primindavo ir pamokydavo. Jeigu daugelis mūsų profesorų plačiai visuomenei buvo labai mažai žinomi, prof. Kolupailą beveik visi žinojo. Pvz., jis kasmet iš anksto spaudoje paskelbdavo, kada Nemunas pralauš žiemės ledus. O tai buvo grynai statistikos reikalas: kartodavosi kas 13 metų. Bet žmonės atrodė, kad tai yra prof. Kolupailos asmeninis išradimas.

J. Gimbutas, gyvendamas prof. Kolupailos kaimynystėje, daug ko iš profesoriaus išmoko. Išmoko jis ir save visuomenei pristatyti ir iškelti.

Gyvendami Bostone, Vėlybėje skaitėme tokį pranešimą: dr. Marija Gimbutienė, inž. dr. Jurgis Gimbutas, dipl. agronomė Elena Gimbutienė išvyksta atostogų į Cape Cod! Arba vėl: Dr. inž. Jurgis Gimbutas, atstovaudamas didelei inžinierių firmai Bostone, darbo reikalu išvyksta į New Yorką. Dėl to būdavo visokių kalbų ir vertinimų... Pažiūrėkime, kokie to rezultatai. Velionis buvo pakviestas būti bendrovės dalininku. Ar daug mūsų inžinierių to susilaukė? Kiek aš žinau, dar vienas Vytautas Izickas, kuris irgi gyveno prof. Kolupailos kaimynystėje. Iš praeties sėdamiesi sau stiprybės, prisiminkime, kad prieš daugelį metų mūsų žymieji kultūrininkai, matydami smunkantį lietuvių kultūrą, buvo sudarę komitetą ir išleido atsišaukimą į visuomenę kultūros nuosmukiui sulaikyti. Iš inžinierių į tą komitetą buvo pakviestas tik vienas — mūsų Velionis. Kiti

Jurgis Gimbutas.

inžinieriai buvo priskirti prie smunkantiųjų...

Kaip ten bebūtų, Jurgis Gimbutas nuveikė labai daug. Aš tik pažymėsiu keletą jo darbų. Vokietijoje jis gavo daktaro laipsnį už savo veikalą „Das Dach des Litauischen Bauernhauses“ („Lietuvių kaimo namo stogas“) Čia Bostone jis suredavo du papildomus Lietuvių Enciklopedijos tomus. Su inž. J. V. Dabniu 1974 m. parašė Stepono Kolupailos biografiją. Labai daug rašė apie kaimo architektūrą, statybą, ir ornamentiką. Tuo reikalu buvo išleista knyga Lietuvos kaimo trobesių puošmenys 1999 m. Už tai J. Gimbutas buvo įvertintas ir Vilniaus Gedimino universitetas jam suteikė garbės daktaro laipsnį. Taip pat jis parašė savo komentarus apie etnografijos ir architektūros veikalus išleistus Lietuvoje. Kiekvieną atvejį jis buvo neeilinė asmenybė, ir mes, netekę jo, labai pasigėsimė“.

Juozas Rygelis, atvykęs iš Putnam, CT, apšvietė a.a. Jurgio Gimbutą dalyvavimą ALKA (Amerikos lietuvių kultūros archyvas) veikloje. Jis buvo sumanus, pareigingas bendradarbis, vienu metu direktorius. Juozas Rygelis paminėjo, kad ALKA muziejuje palikta dalis Jurgio Gimbuto asmeninio archyvo (kita dalis — Išeivijos centre, Kaune).

Skautijos vardu kalbėjo v.s. fil. Laima Kiliulienė, apžvelgdama jo viso gyvenimo bendravimą su skautais, ypač dvidešimties metų veiklą Skautybės ir Vydūno fonduose išeivijoje. Ji prisiminė Jurgio Gimbutą apsilankymus akademikų skautų Ažuolyne ir kituose renginiuose su paskaitomis, jo dėmesį jaunimo auklėjimui bei norą perduoti savo mintis jaunesnei kartai.

Živilė Gimbutaitė prisiminė mylimą a.a. Tėvelį, kaip tvirtą šeimos medžio kamieną vaikystėje laiškuose ir apsilankymuose Kalifornijoje. Vaikystėje, jis nesigailėjo laiko mūsų pamokoms ir pramogoms. Visuomet buvo patikimas žinių šaltinis, nuotaikingas kelionių vadovas, įdomus pasakotojas. Jis skatino knygų skaitymą, vėliau aukštesnio mokslo siekimą. Jis buvo darbštumo, tvarkingumo ir racionalumo pavyzdys. Visu-

chvyuose buvo atrastas Gimbutų genealoginis medis. Jam tinka Maironio posmas iš Raseinių Magdes (1926 m. laidos):

Tuomet buvę: Radvilos
Sapiega,
Goštautai [Gimbutai] (jie
kapuos šiandien miega,
Bet dviasia jų nemirs
niekad).
Tai tikrai buvo ponai iš
ponų,
Iš šviesių kunigaikščių
valdovų.

Iš kilmės Gedimino aukštos.

Prieš padedant jo vardą amžinuose kapinyuose, reikia pažūrėti, kokia vieta jam priklauso lietuvių kultūros istorijoj. Jį prisiminsim, ne tik kaip bostoniškės Lietuvių Enciklopedijos redaktorių ir ne-nulstamą bendradarbį, kaip monografijų apie prof. Steponą Kolupailą ir Joną Simoliūną autorių, kaip ne-nulstamą Lituanistikos instituto darbuotoją ir ilgametį pirmininką, bet ir kaip architektūros istorijos gelbėtoją. Kai karai siaubė Lietuvą ir nauja ideologija bandė sunaikinti viską, kas lietuviška, Jurgis rūpinosi ta kaimo architektūra ir visas jo mokslas susikaupė jo disertacijoj „Lietuvių kaimo trobesių stogai“. Užtenka palyginti jo daktarato darbą ir jo paskutinę knygą, Lietuvos kaimo trobesių puošmenys, kad įvertintume jo įnašą į mūsų architektūros is-

toriją.

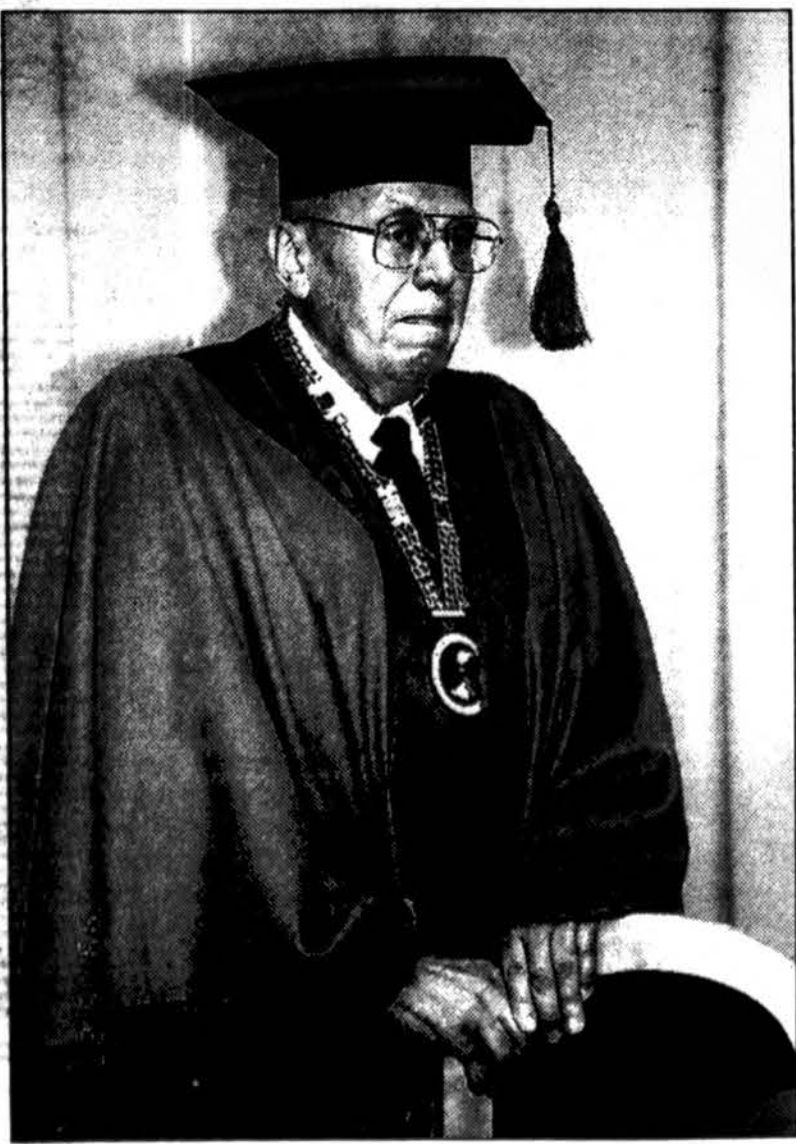
Per antros nepriklausomybės atkūrimą Jurgis su Antanu Girniu daug rūpesčio ir darbo įdėjo surinkti tokstantį naujų laikraščių ir žurnalų, pasirodžiusių Lietuvoje, ir pateikė juos Kongreso bibliotekai Vašingtone, kur ir po šimto metų jie liudys to momento svarbą. Nemažiau svarbi yra Jurgio fotografine biografija ir keturi tomų dienoraščių arba atsiminimų. Tai archyvinė medžiaga, labai kruopščiai surinkta, ir identifikuotas kiekvienas Bostono išeivijos istorijos asmuo ir įvykis.

Jurgis reikia vertinti, ne kaip rašytoją, bet kaip mokslininką. Kaip mano draugas a.a. Vytautas Izickas sakydavo: „Jūs literatai švaistotes žodžiais; mes inžinieriai kiekvienam žodžiui atiduodam pagarbą ir ieškom jo prasmės“. Jurgis nešvaistė žodžių: jam žodis turėjo savo tvarką, savo tikslumą ir įprasminimą. Dar į galą gyvenimo jis mėgdavo nueiti į teatrą, į koncertą ir paskaityti kurybinę knygą. Skaitydavo literatūros klasiškus, anglų ir prancūzų, skambindavo man — kuriame skyriuje yra ir kaip ten vystosi charakteriai ir veiksmas. Dalindavosi įspūdžiais. Tai vis Jurgio gyvenimo prasmės ieškojimas. Gyventi kiekvieną dieną ir ką nors naują išmokyti ar išgyventi, pamatyti naują šviesą“.

red. žg

Jurgis Gimbutas visa gyvenimą domėjosi Lietuvos kaimo trobesių architektūra, kurią šiuo metu te galima rasti Rumsiškių etnografiniame muziejuje... Viktoro Kučo nuotraukos.

Jurgis Gimbutas 1999 m., kai jam buvo suteiktas Vilniaus Gedimino Technikos universiteto Garbės daktaro laipsnis. Alekso Jauniaus nuotrauka

Naujametinės pasakos

Aldona Leipienė

Pūga su žiburėliu

Buvo šv. Kalėdos. Vakarėjo. Siauru medžiotojų pramintu miško taku ejo mergaitė. Nors netoliese buvo platus, išvazinėtas kelias, ji pasuko tuo taku. Mat, skubėjo į kaimą, kuriame gyveno gydytojas. Kol dar matė pramintą taką, kol pro medžius raudonavo dangus, mažoji norėjo spėti pakviesti gydytoją savo močiutei.

Dar nenuėjus nė pusės kelio, pradėjo kilti vėjas, patamsėjo dangus. Iš pradžių lingavo tik medžių viršūnės, bet greitai ėmė siūbuoti ir šakos. Nuo jų sniegas sūkuriavo aplink mergaitę. Netrukus dar labiau sustemo. Iš atplaukusių su vėju debesų ėmė kristi didžiulės sniegės, susisukdamos į baltai pilkus suorus. Kai pro sniegės ir pustomą nuo eglių sniegą mergaitė nieko nebeamatė, pajuto, kad didieji vėjo gūsiai kartu su sniego sūkuriomis mėgina pakelti ir ją pačią. Suserimusi stipriai apglėbė linuojančią eglių ir pradėjo melstis. Ji prašė Dievą, kad pasveiktų močiutę; ji prašė Dievą, kad gydytojas būtų namuose; ji prašė Dievą, kad greičiau nurimtų pūga...

O pūga šlo ir šlo, kaip paklaikusi blaškė medžių šakas ir švilpė tarp kamienų — atrode, niekada nenurims! Tik kai nuo karštos maldos veideliu pradėjo riedėti ašaros, tirpdydamos skruostus aplipusias sniegais, pūga prislopo ir pagaliau nurimo visiškai...

Buvo ramu ir tamsu, nebuvo matyti nei medžių, nei žvaigždžių. Nebuvo matyti ir tako. Jo nebebuvo, nes aplink bola-

vo tik supustytos sniego pūsnys. Mergaitė nebežinojo, kur eiti. Tyloje ir tamsioje, sužibo žvaigždutė. Ji buvo ne danguje, bet tolumoje, tarp medžių. Žvaigždutė žiburėlis, o žiburėlis švietė kaip tolimes langas.

„Taip negali būti, — pagalvojo mergaitė, — aš dar ne-nueėjau nė pusės kelio“.

O rausvas, judantis, spindintis žiburėlis žėrėjo vis aiškiau ir aiškiau. Jis artėjo... Apie žiburėlį tai didėdama, tai mažėdama judėjo keista, permatomai balta būtybė. Negalima buvo suprasti, ar ji pati, ar joje sukosi, blaškėsi snagių sūkurių išsiskindami siluetai, apsigaubusios balta didžiule skara. Ten, kur turėjo būti jos širdis, degė ir virpėjo keistasis žiburėlis. Baltoji moteris pakėlė permatomą ranką ir pamėjo mergaitę, kviesdama prieiti. Mergaitė, neatitraukdama akių, lyg užburta žengė per pusį link jos ir įklimpė.

Klaidi miško tamsa dingo, ir mažoji mergaitė atsirado plačiame pilnatis apšviestame lauke, kuriame vėl pradėjo sūkti snagių sūkurių. Šis sūkurių verpetavo, šlo, kol susidarė snagių moteris su spindintiu, šviečiančiu žiburėliu krūtinėje. Aukšta kaip medžiai snagių moteris pamazū ir švelniai apgaubė nusėbusią mergaitę. Šioji išdrąsinusi paklausė:

— Kas... Kas tu esi?

Tylus, ramus šnabždesys, panašus į vėjo gūsi, pasigirdo prie pat veidelio:

— Esu Klaidžioji sniego pūga...

— Kodėl klaidini? Bet man nešalta, netgi šilta, kai apgaubia...

— Mieloji, Sniego pūgos būna ir klaidžios, ir šaltos, bet tave šildo degantis žiburėlis, kurį matai manyje.

Išgirdusi malonų balsą, mergaitė jau drąsiau paklausė:

— Klaidžioji Sniego pūga, kodėl šis žiburėlis neišstipdo tavęs ir tavo snagiškų drabužių?

— Man dar negalima išstipri. Nors esu Klaidžioji sniego pūga, bet tavęs neklaidin. Vėdu ten, kur tu eini. Žiburėlį uždegė tavo didelis noras padėti močiutei. Aš esu savųjų snagių močiutė. Kartais ir klaidžios, ir šaltos pūgos turi šiltas, spindinčias širdis. Tik reikia ją uždegti.

Bekalbėdama vis tyliau ir tyliau, Sniego pūga pradėjo tolti, linkti, mažėti. Jos skara tapo baltais storais sniego patalais, kurie užklojo raizytomis langinėmis namą. Pūgos širdies vietoje, kur buvo žiburėlis, suvijo langas. Pro langą žaizdaravo ant eglės šakos pakabinanti kalėdiniai žaisliukai. Mergaitė pažino namą. Tai buvo gydytojo namas.

— Aš jau atėjau! Aš jau atėjau! Kaip greitai. Tik vartelius atverti, — džiaugėsi mergaitė.

Netrukus gydytojas, pasikinkęs bėrį į roges, važiuo didžiųjų miško kelių pas ligoninę. Mergaitė, prisiglaudusi prie jo, žvalgė aplink ir, norėdama dar kartą pamatyti žiburėlį klaidžioje nakties tamsioje...

Per naujo sniego dangą nebuvo matyti nei tako, nei pėdų...

Čimpukai

Julija Gylienė

Neteko kantrybės Šiliniene. Gražiai sutvarkiusi buvo ji namo priekyje iš šonų supiltus baltus akmenėlius, o kažkas tarp jų išrausė gilius duobutes. Ir ne vieną — kelias. Kas čia galėtų taip padaryti, susirūpino ji. Tikriausiai koks gyvulėlis, nors niekada Šiliniene neužtikto kapstant. Nė Šilinis, kuris tokiais reikalais nesiropina. Didelis čia daiktas, kad iškapsto, — numojo jis ranka. — Gal voveraitės, ieškodamos maisto, gal žiurkės, gal meškėnai, gal katės? Nes daržas, gėlės ir krūmai, tai jau ne jo valdos. Gerai dar, kad pataiso išsiskukėjusias durų rankenas ar iškritusias iš sienų vinis, sutvarko vandens nutekėjimo vamzdžius. Šiaip tai sutvarko ir visokio griozdo prigrūstą garažą, neleidamas Alesei į jį net įžengti. Viską jis renka, nieko neišmeta. Iš kaimynų šiukšlių dėžių parsineša sugadintus

radio aparatus, sulūžusias kėdes, surūdijusias žolei pjauti mašinėlę ir kitus daiktus, — (pataisysiu, gal kada prireiks!), suvertcia viską garažo kampe ir dažnai ten knaisiojasi. Dažniausiai jis eina pas savo draugus, taipgi pensininkus. Sako, — aš visą savo gyvenimą tik dirbau ir dirbau, tai dabar galiu eiti kur noriu ir daryti, ką tik noriu...

O mes, moterys, kaip kokios vergės, — dejuoja Šiliniene, — viskas ant mūsų pečių, net pensijos dienomis neturime laiko gerai pailsėti, vos spėjame pasisukti po namus ir daržus...

Stovi ji dabar prie lango ir saugo, pasiryžusi žūtutį pamatyti ir pagauti tą niekadęją, kuris taip bjauriai išrausia ne tik akmenėlius, bet ir gražiai prižiūrėtą pievutę.

Taip vieną rytą ji pamatė labai greitai bėgantį mažą gy-

vulėlį. Ne pelę, ne žiurkę, ne voveraitę... Lyg būtų panašus į voveraitę, bet daug mažesnis. Nespejo Šiliniene pagriebti kokią pagali, kad galėtų užkirsti tam nenaudėliui per uodegą, bet jis paspruko į greitimo Nancy namo kiemą po kėrmiais.

Pamačiusi kitoje tvoros pusėje kaimynę Suzanne, prakalbino ir pasiskundė, — gal ji žinanti, kas čia per sutvėrimas, kuris taip subjauroja jos lysves. Tai „čimpunk“, at-sakė ta, nė kiek nenustebusi. Jos kaime, po gyvenamo namo pamatais buvo įsitaisę visos tų „čimpunks“ lizdas, bet neseniai atvažiavę vyrai pripylė į tą skylę cemento, ir daugiau tų gyvulėlių neberado. Gal persikraustė pas jus, — pajaukavo kaimynė, o gal pas kitus, gretimame name, po jų didele veranda?

Aptūrėjo Šiliniene visus savo namo ir garažo kampus, bet jokio lizdo neužtikto.

Pasipasakoję savo rūpestį savo senai bičiulei Brigitai, kuri dažnai jai draugiškai patardavo. Turėjo Brigita didelį šunį, kurio bijojo ne tik katės, žiurkės, meškėnai, voveraitės, o ką jau kalbėti apie „čimpunks“, kurie, vos tik jos šunį užuodę, tuoj išsilaksto.

Jedviem besisėkiant, parūpo, kaip gi tie „čimpunks“ vadinasi lietuviškai, ir ar Lietuvoje jų taipgi yra? Žiūrėjo žodyne, bet nerado. Klausė ir čia atvykusių tėvynainių, bet ir tie nežinojo.

— Paskambink Draugo redaktorei, — ji viską žino, —

patarė Brigita, nes ir jai buvo idomu, kaip gi tie „čimpunkai“ vadinasi lietuviškai. Ypač dėl to, kad Brigita būdavo visada labai patriotiškai nusiteikusi, daug anglišų pavadinimų vis lietuvinavo, o savo vaikams neleido namie angliškai nė išsitioti. Net savo šunį ji pavadino Tamsta. Dėl šito vis pasitaikydavo ir nemalonumų. Kai jos tvorą gatvę praeidavo koks lietuvis, ir jos šuo sulodavo, Brigita jam sušukdavo „Tams-ta, nelok!“, praeivis sustodavo ir, baisyai išsivėjęs, ją išbardavo. Tekdavo ne kartą atsi-prašyti...

Tai „čimpukai“, — paaiškino Šilinienei redaktore. Jiems lietuvišką vardą davė jos mamytė, kuri taipgi sunkiai nuo jų apsigindavusi. Patiko Šilinienei tas naujas lietuviškas gyvulėlio vardas, ir ji visiems apie jį pasakojė, klausdama ir patarimų, kaip juo atsikratyti. Vieni patarė pripilti į duobutes druskos, kiti — šiltą vandenį sumaišyti su miltais, kad pasidarytų lipni masė, ir kai čimpukas pradės akmenukus kapstyti, jo kojytės apsisvels ta tesla, ir jis negalės pabėgti...

Maišė, pylė teslą Šilinienei į visas duobutes, bet jos ir liko nepaliestos. Šalia atsirado kitos... Bandė užpilti ir cementu, kuris greitai sustingo; turbūt čimpukas nė nesuspėjo įkisti savo kojytė, nes ir toliau darbavosi, iškaupdamas dar didesnes duobutes. Pripilk duobutes chloro, tai bijos stipraus kvapo, tuoj pabėgs, — patarinėjo Brigitos sesuo Lin-kuvienė.

Tačiau išdykęs čimpukas vis pasirodydavo ir, nė to kvapo nepaisydamas, lyg tyčia visai šalia rausėsi. Buvo balti akmenukai atrode pasigailėtinai, susimaišę su juoda žeme. Bandė Šiliniene net aliejiniiais sienų dažais užpilti, bet nepadėjo ir tai.

Šiliniui tik juokas, — lyg nebūtų didesnių bėdų, — sakė jis. Tegu gyvulėlis sau krapštos, reikia smagumo ir jam, ne tik mums, žmonėms. Vieną priešpiebę Šiliniene ruošėsi nušluoti laiptus ir pamatė čimpuką čia pat, beveik prie durų. Užsimojo jau mušti šluotkočiu, bet gyvuliukas, nespejęs nubėgti kur toliau, įlindo čia pat į vandens nutekėjimo vamzdį ir ten brazdinosi, bandydamas kaip nors įsikabinti. Greitai atsinešė Šiliniene plastmasinį krepšį, užmovė jį ant vamzdžio, parbarškino šluota ir nusijuokė: „Na, dabar jau neištruksi, balandėli!“ Įkrito vargšelis į tą krepšį, o ji šaukia: „Vinculi, Vinculi, jau pagavau, jau turiu, greičiau ateik!“

Nukelta į 4 psl.

Stebuklingosios tūkstantmečio durys

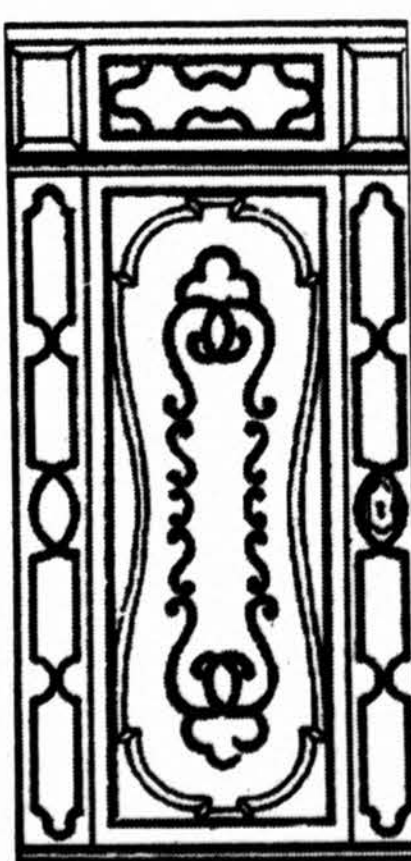
Likus mėnesiui iki Naujųjų metų, kurie turėjo pradėti naują Tūkstantmetį, vieno didelio miesto pakraštyje, apsnigtoje laukmėje, atsirado Durys. Jos buvo didžiulės, didesnės už aukščiausius medžius. Saulei šviečiant, Duryse blizgėdavo snagių ornamentai. Jos stovėjo į nieką neatremtos, lyg erdvėje. Kas, ir kaip pastatė Duris, niekas nematė. Kažkokia jėga neleido prie jų prisitarti. Apie aplink buvo galima. Duryš iš abiejų pusių atrode vienodai.

Greitai pasklido žinia apie atsiradusias Tūkstantmečio duris. Visi šalies žmonės, bijodami, kad gali nespėti jų pamatyti, skubėjo į šiaurinę to miesto dalį.

Prasidėjo didysis Tūkstantmečio durų vaidinimas. Netoli jų kūrėsi prekeiviai, buvo statomos apšildomos palapinės, maisto produktų kioskeliai, įvairiausi pramoginiai statiniai, o fotografai ir filmuotojai siolė atvykusiems įsiamžinti šalia keistųjų Durų.

Pamažu Duryse pradėjo ryškėti užrašas ir susirinkusieji perskaitė: „Likus dvylikai valandų iki Tūkstantmečio pradžios, Duryš atsidarys kiekvienam, norinčiam pamatyti save ateityje, bet tik tam pasiruošus“.

Keistas buvo užrašas. Spėlionių daug. O kas nenori sužinoti savo ateities? Ir dar tokiu neįprastu būdu. Tai ne būrimas kortomis ar astrologinės pranašystės! Tai kažkas nauja. Jaudinanti nežinia maišėsi su žinojimo noru. Visi

Apsnigtoje laukmėje staiga atsirado paslaptingos durys...

svarstė žodžius „tam pasiruošus“. Kaip reikia pasiruošti, kad durys atsidarytų? Vieni siūlė ištaigingai apsirengti, kiti — eiti nuogiems, bet lauke taip šalta! Vieni siūlė visą likusį laiką kol Duryš atsidarys, badauti, kiti — tik negerti. O ko? Dar kiti siūlė pamastyti apie savo praeitį ir panorėti gyventi kitaip, bet toks siūlymas tokioje aplinkoje tokiu laiku atvykusiems buvo nesuprantamas. Svarstymų sąmyšis...

Artėjo paskutinės dienos. Žmonių rinkosi vis daugiau ir daugiau. Apsukruoliai greit

sugalvojo pasipelnijimą — pradėjo sudarinėti ėjimo pro Duris eilę pagal jų parduodamus bilietus. Jie žadėjo palai-kyti tvarką. Kompiuteriais apskaičiavo, kiek žmonių gali praeiti per dvyliką valandų. Bilietai pabrango. Prasidėjo jų perpardavinėjimas. Negavusieji bilietų liko nepatenkinti. Priešpaskutinę naktį nuo stebuklingųjų Durų iki šiaurinės žvaigždės nutiso du spinduliai. Tarp spindulių pakibo varpas. Laukiančiuosius apėmė nerimas ir baimė. Kai kas suabejojo, ar verta eiti pro jas, o gal nebesugrįš? Be reikalo išleisti pinigai! Ar jau taip svarbu žinoti savo ateitį?

Tačiau paskutinį senųjų metų rytą Durų link nuvingiauo ilgiausia norinčiųjų pažvelgti į save eilė.

Vidurdienį suskambo varpas, durys suvijo, dingo užrašas. Iš vienos Durų pusės jau nebestumė atgal keistoji jėga. Eilė pajudėjo ir sustojo taip, kad galėtų jas atidaryti. Esantys toliau pradėjo spaužti pirmuosius. Duryš nesisėrė! Žmonės susitardė. Priėjo pirmasis ir jas pastūmė. Paskui patraukė ir pabėdė. Duryš nesisėrė. Duryse pasirodė žodis: „Nepasiruošęs.“ Priėjo antras. Tas pats. Priėjo trečias. Taip pat — nepasiruošęs. Pro šalį ejo dešimtys... Žmonės sutriko, supuko, eilė susimaišė. Ryttingai nusiteikusiai, norėdami Duris atidaryti jėga, netyčia prie jų prispaudė mergaitę su negalia, kurią tėvas išsivedė pasivaikščioti tarp žmonių. O, stebukle! Suskam-

bo varpas ir Durys pradėjo vertis... Pro atsivėrusias Duris sklido švelni rožinė šviesa, ir tik šviesa. Daugiau nieko. Besiypsojama ir žvelgdama voveraitės akimis į Atsivėrimą, ji įėjo... Duryš pamazū užsidarė. Tėvas liko už Durų. Laukė.

Vėl sustojo eilė norinčiųjų pažvelgti į save. Ir vėl mėgino atidaryti Duris, bet užrašas rodė ir rodė, kad atėjusieji tam dar nepasiruošę...

Artinosi Tūkstantmečio pirmo minutė. Žmonės pamiršo norą pažvelgti į save, pamiršo įėjusią mergaitę. Jie tik žiūrėjo į žaizruojančias stebuklingas Duris. Vidurnaktis. Vėl suskambo varpas! Žmonės klausėsi ir akiaiavo. Dvylika dujų. Naujas tūkstantmetis prasidėjo... Duryš atsivėrė ir, apšviesta rožinės šviesos, pasirodė jose mergaitė. Ji šypsojosi, kaip ir įeidama. Glėbyje laikė žvaigždėtąsias gėles. Jei ne gėlės, niekas nepatikėtų jų buvus už Durų. Ten. Grįžusioji pradėjo jas dalinti. Po vieną kiekvienam. Dalindama kalbėjo: „Aš mačiau. Aš mačiau save kitokią. Ten buvau kitokia. Mačiau ir tave. Ir tave mačiau. Daug jūsų mačiau. Ten buvate kitokie“.

Žvaigždėtąsias gėles vienu rankose žibėjo ir degė, kitą — pamazū vyto, o dar kitą — virto pelenais... Žmonės nustebe ir pagarbiai žvelgė į atnešusiąją gėles. Jie tik dabar su-

„Jeigu įsitaistytume bent katina, čimpukai nedrįstų akmenėlius kapstyti...“ Gedimino Žilinsko (Elta) nuotrauka

Alberto Veščiūno paveikslai keliauja

Algimantas A. Naujokaitis

Š. m. liepos 31 d. sueina 80 metų nuo išeivijoje gyvenusio lietuvių dailininko Alberto Veščiūno gimimo. Ta proga Vilniaus Dailės akademijos, o ypač praeities Adomo Butrimo iniciatyva, iš visur, net Australijoje surinkus lietuvių darbus, dailės akademijos galerijoje buvo surengta jo jubiliejinė paroda. Nesenai ji perkelta į Šiaulių dailės galeriją, paskui pasieks Panevėžį, Kauną, o galbūt ir Klaipėdą. Parodoje eksponuojami 55 piešiniai, litografijos, aliejumi, akrilu, tempera, akvarele tapyti A. Veščiūno paveikslai. Taigi, kone per visus šiuos metus talentingą išeivijos dailininko darbus, grįžę iš užjūrių ir vandenynų, kelias po Lietuvą.

A. Veščiūno parodos susilaukia didelio susidomėjimo, gausių lankytojų ir gerų atsiliepimų. Dėstytojų paraginti, A. Veščiūno parodas būriais eina dailės specialybių studentai pasimokyti meistrų kūrybos, nematytos meninio braižo.

Kodėl Lietuvoje toks didelis susidomėjimas šiuo dailininku ir jo darbais? Visų pirma patraukia nematyti, originalūs dailininko potėpiai, spalvų deriniai. Žinomas dailininkas P. Repšys, idėmiai apžiūrėjęs A. Veščiūno kūrinius, pripažino, kad tai vienas patį geriausių mūsų dailininkų. O menotyrininkė V. Ščiūgienė pridūrė, kad savitas, be galo individualus A. Veščiūno kūrybinis braižas iš kitų išsiskiria dvasingumu ir vidiniu dramatiškumu.

Kita didelio susidomėjimo priežastis tai, kad ilgą laiką A. Veščiūnas ir jo darbai Lietuvoje buvo beveik nežinomi, nematyti. Panašiai, kaip ir tolimus kraštus nublakstas kitas talentingas lietuvių dailininkas Pranas Domšaitis, taip ir Albertas Veščiūnas Lietuvoje atsiskleidė, tapo prieinamu visuomenei tik pastaraisiais metais, iš svetur grįžus jo darbus, surengus dabar po visą Lietuvą keliaujančią jo parodą.

Iš visur atkeliavo, tarsi upėmis — mariom atitekėjo į jubiliejinę parodą po staigios dailininko mirties daug kur išsiskleidę, išsimetę A. Veščiūno darbai. Bet Vilniuje, Šiauliuose, kituose miestuose surengtų ar būsimų parodų branduolį, jų pagrindą sudaro dailininko sesers poetės Aldonos Veščiūnaitės (žinomo egzodo rašytojo, romanų *Pakeliui* ir *Atėnus ir Nevykėlio užrašai* autoriaus Vytauto Janavičiaus žmonos) surinkti, išsaugoti ypač vertingi A. Veščiūno darbai. Ji yra svarbiausia, pagrindinė jo kūrinių saugotoja, pagaliau ir žinovė, nes pati yra įsigijusi dailininkės specialybę, iki apsigyvenimo Australijoje pati nutapė nemažai paveikslų.

Saugoti A. Veščiūno darbus, rengti jų parodas A. Veščiūnaitė padeda visos penkios jos dukros. Viena jų — Elena — į Vilnių iš tolimos Australijos atgabeno didelę dalį jubiliejinėje parodoje dabar eksponuojamų savo dėdės paveikslų, daugiausia akrilu tapytų kompozicijų, piešinių, lino raizinių. Į parodas atidarymą Vilniuje kartu su savo mama iš Sidnėjaus atvyko kita dukra Karilė, iš Paryžiaus atskrido Jūratė.

Parodoje taip pat eksponuojamos kelios A. Veščiūno litografijos ir piešiniai, Vilniaus Dailės akademijai „dovanoti Vokietijoje gyvenusio žinomo kultūrininko, meno tyrinėtojo dr. Povilo Reklaičio. Kelis A. Veščiūno darbus iš Šveicarijos į Lietuvos Dailės muziejų atgabeno mūsų tautietis Vaclovas Dargužas. Parodoje yra A. Veščiūno drobių, paimtų iš Vokietijoje gyvenusio Mykolo Žilinsko kolekcijos, kuri dabar priklauso Kauno M. K. Čiurlionio dailės muziejui. Keletą A. Veščiūno darbų New York šiuokšnyuose sakėsi aptikęs naujosios bangos išeivis Arūnas Kulikauskas, visą radinį pardavęs Vilniaus Dailės akademijai. Tik jo pasiūlytas aliejumi tapytas paveikslas parodoje nebuvo pakabintas. Tiek A. Veščiūnaitė, tiek paro-

dos kuratorė G. Pajarskaitė nepripažino, kad tai A. Veščiūno darbas, nes jis aiškiai skiriasi nuo kitų jo tapytų drobių, svetimas jo braižiui.

Menotyrininkė V. Ščiūgienė pažymėjo, kad A. Veščiūno kūryba neatsiejama nuo jo asmenybės, persmelkta jo paties gyvenimo ir kūrybos filosofijos. Tad pravartu išsiaiškinti, ką apie savo brolio gyvenimą ir kelius į dailę tiek Vilniuje, tiek Šiauliuose surengtų parodų atidaryme ir spaudos konferencijoje pasakė A. Veščiūnaitė, ta proga atvykusi iš Sidnėjaus.

Prisimena Aldona Veščiūnaitė

— Man malonu, kad pagaliau tiek daug Lietuvos žmonių turi galimybę pamatyti Alberto Veščiūno darbus, — pasakė A. Veščiūnaitė.

Ką galėčiau papasakoti apie savo brolių Albertą? Augom trys vaikai Anupro ir Onos Veščiūnų šeimoje, gražiam Alytaus mieste. Nuostabūs Nemunas, vingiuojantis miškais apaugusiais šlaitais, lydėjo mūsų vaikystę. Visi trys Alytuje baigėme vidurinę mokyklą. Vyriausias brolis — Edvardas, Albertas — vidurinis, o aš pati — jauniausia (maždaug pusantros ar dvejų metų skirtumas tarp mūsų). Edvardas studijavo inžineriją Vytauto Didžiojo universitete Kaune, o Albertas — ten pat — architektūrą. Aš įstojau į Vilniaus Dailės akademiją.

Mūsų studijos nutrūko Antrojo pasaulinio karo frontui artėjant prie Lietuvos. Pasiitraukėme iš Lietuvos skubiai, net nebuvo laiko susirūti tarpusavyje. Ir tik tėveliai pasiūlo Vilniuje (abu dirbo lignininių Bokšto gatvėje). Atrodė, traukėmės laikinai ir greit susitiksim.

Aš atsiradau Dresdene, ten gavau darbo vaflių fabrike. Albertas, atvykęs iš Insbruko, ragino mane trauktis iš Dresdeno, nes ir čia karo frontas artėjo. Dramatiškas atvejis — dar pakeliui iš Dresdeno į Vo-

Albertas Veščius New Yorke.

kietijos pietus, kažkuriame miestelyje sužinojom, kad bombonešiai traukia Dresdeno link — šimtai jų. Prasidėjo tas didysis Dresdeno bombardavimas, žuvo tūkstančiai ir vietinių, ir ten iškurusių karo pabėgėlių. O aš, Alberto raginama, laiku iš miesto pasitraukiau ir išsigelėjau.

Karui pasibaigus, 1945 m. gegužės mėnesį prisijungiau prie „M. K. Čiurlionio“ ansamblio, A. Mikulskio vadovaujamo. Kurį laiką koncertavom po įvairius Vokietijos miestus, po to įstojau į Ecole des Arts et Mitiars, Vytautui Jonynui vadovaujant, Freiburge. 1947-1949 m. Albertas toliau studijavo architektūrą Stuttgarte. Retkarčiais susitikdavom — jis gyveno studentų bendrabutyje Felbacko priemiestyje kartu su Evaldu Masiuliu, berods, taip pat architektūrą studijavusiu. Abu draugavo su dviem draugėmis latvaitėmis — Aba (taip Albertą vadino jo draugai) — su viena, o Evaldas — su kita, vėliau,

berods su ja ir apsivedė, Albertas liko nevedęs. Tuo metu Žibuntas Mikšys ten maišėsi. Formavosi judvieji draugystė.

Kai atsirado galimybė emigruoti iš karo nuniokotos Vokietijos, Albertas atsidūrė Amerikoje. Sunkiai ten vertėsi. Vėliau gavo darbo braižytoju. Sveikata nekokia, bet užsidirbti reikėjo. Maždaug tuo metu aš su savo jauna šeima išvykau į Australiją.

Išsikūrėme Sidnėje. Šeima augo, finansiškai nebuvome tvirti, neturėjau galimybės aplankyti Albertą Amerikoje, o jis nesiruošė į Australiją. Svajono apie Prancūziją, Paryžių — menų sostinę. Intensyviai pailšė, dirbo su spalvomis. Architektūrą metė. Nuvyko susitaupęs į Prancūziją ir atsiduoda menui pilna to žodžio prasme (buvo neaprašytas). Susirašinėjom laiškais. Albertas atsiuntė man į Sidnėjį dalį savo piešinių. Reiškėsi įvairiomis technika. Kolekcininkas Mykolas Žilinskas pasiūlė suruošti Alberto darbų parodą Berlyno Staatsgalerij su sąlyga, kad jam duotų išsirinkti ar ne vienuolika darbų. Žilinskas išrinko, paroda buvo suruošta. Paties Alberto nuomone, Žilinsko pasirinktos drobės buvo patys geriausi jo darbai. Jie saugiai atsirado M. Žilinsko kolekcijoje, o vėliau padovanoti Lietuvai. M. Žilinsko pastangomis Kaune buvo pastatyta galerija, vėliau pavadinta jo vardu. Tokiu būdu tie Alberto darbai buvo išgelbėti ir štai juos matome šioje parodoje.

Santaupom pasibaigus, Aba turėjo grįžti į New Yorką. Su entuziazmu pradėjo dirbti su akrilium. Tikėjosi palankių įvertinimų, bet agentas buvo netinkamas, nesugebėjo sukelti didesnio susidomėjimo. Bet Aba dirbo toliau, sukūrė daugybę spalvingų akrilų. Braižytojo darbas buvo sunkus, didelė konkurencija, o sveikata nekokia, reikėtų ilgesnių atostogų. Galimas dalykas, kad jis nepakankamai maitinosi. Kazkuriais metais apilankė motiną Lietuvoje.

Aš pakviečiau Abą atvykti į Australiją, bet jis nesusidomėjo ta galimybe, jo netraukė anglosaksų pasaulis. Jam Amerika taip pat labai nepati-

ko, norėjo grįžti į Europą, ypač į Prancūziją. Aš nusprendžiau jį aplankyti New Yorke, pradėjau taupyti šiai kelionei, bet, deja, gavau žinią iš Abos draugo Jono Petrulio, kad Albertas darbo metu, prie braižymo stalo, staiga suknubo ant grindų. Bosas, kai atėjo į Abos darbo kambarį, jau jį rado mirusį nuo širdies smūgio. Tai atsitiko 1976 m. kovo 15 d.

Prasidėjo Žibunto Mikšio pastangos gelbėti Alberto darbus, kurių, Žibunto nuomone, buvo didelis ritinys. Skambino draugams į Paryžių, kad skubėtų juos atsiimti, nes kitaip valdžia išmes. Nei vienas negali tai padaryti: patys negalvo — vienas turėjo plaučių vėžį, kitam — katarakto operacija. Kadangi Žibuntas Mikšys skelbė spaudoje ir užsienyje, ir Lietuvoje, kad daugumas Alberto darbų žuvę, išmesti, niekas jais nepasirūpino. Pagaliau sukruto New Yorke tuomet gyvenęs vizualistas Albinas Elskus. Nuėjęs į bendrabutį, kur gyveno Albertas, atrado rūsyje vadybininko išgelbėtų per 60 akrilų ir juos perėmė gelbėti. Kai

1978 m. atvykau į New Yorką, Albinas Elskus pakvietė į savo studiją, ir parodė jo žinioje atsidūrusius akrilus. Jam rūpėjo, kad aš juos atsiimčiau, pasiūlydė persiųsti laivu į Sidnėjį mano adresu. Visa tai jis sąžiningai atliko. Tokiu būdu Alberto akrilai, taip pat keli tapybos darbai atsirado Australijoje, — pasakojė A. Vaičiūnaitė.

Tapusi svarbiausia savo brolio darbų saugotoja, 1981 m. Sidnėje, Seymour Teatro centre A. Veščiūnaitė suruošė Alberto Veščiūno darbų parodą, buvo išleistas katalogas. Tačiau pati didžiausia ir išsamiausia yra ši, Lietuvoje surengta paroda, pripažino A. Veščiūnaitė.

Dvasios peizažai

Štai kaip atsiliepia apie Albertą Veščius ir jo kūrybą vilnietė menotyrininkė Vaida Ščiūgienė:

— Jubiliejinė Veščiūno kūrybos paroda iš tiesų yra neeilinė mūsų dailės gyvenime, ji plačiai aprėpia dailininko kūrybą.

Dinamiški, ekspresyviūs A. Veščiūno piešiniai, miglos apgaubti, aptirpdyti kontūrų litografijų vaizdai, gyvybingų spalvų ir linijų tapyba — tai tos kūrybos sritys, kuriose atsiskleidžia savitas autoriaus pasaulio regėjimas, jausena, išgyvenimai, vizijos, idealai. Jautri, niuansuota jo linijų ir spalvų kalba prilygsta, kaip taikliai yra pasakęs rašytojas — publicistas T. Sakalauskas, „dailininko intymiai psichogramai“. Kaip susijaudinusio žmogaus rašysena mums kalba apie rašančiojo virpesius, taip virtuosiški A. Veščiūno potėpiai, nervingos linijos perteikia jo dvasines būsenas, išgyvenimus.

Su begaliniu entuziazmu ir didelėmis viltimis A. Veščiūnas 1951 m. pradėjo studijas Art Students League New Yorke pas tapytoją ir grafiką W. Barnett. To meto New Yorke, tampancio pasaulinio avangardinio meno centru, dailės gyvenimas buvo gan margas, suko novatoriškų paieškų keletą. Tačiau A. Veščiūnas vadovosi savo kūrybos filosofija, o ir grynos abstrakcijos jam atrodė tik akligatvis. Viena iš savo bičiulių Žibuntui Mikšui jis rašė: „Mūsų klase dirba beveik išimtinai abstrakcijas arba mažų mažiausiai semiastrakcijas, visą

energiją išieškodami besitengdami nebūti panašūs į Picasso, Klee ar Feininger. Gali suprasti, kad nuo to man kartais paima noras ką nors apvėmti...“

Sparčiai formavosi A. Veščiūno meninė individualybė. Per tą laiką New Yorke jis sukūrė begalę piešinių, įvaldė litografijos meno subtilybes. Studijavo, žavėjosi senųjų meistrų tapyba, ypač Renesanso epocha, bodejosi primestais dalykais, stereotipais. Misterijos prasmę stengėsi suvokti asmeniškai jai išgyvendamas. Tai rodo ir laiško seseriai Aldonai ištrauka: „nežiūrint neiškaus rytojaus, galio džiaugtis, kad per šį trumpą laiką aš priejau prie ištikinimo, jog tik atakuojant meno ir gyvenimo problemas patiu sunkiausiu būdu ir elgiantis taip, lyg būtų pasiūlytos gyventi šimtą metų ir neturėtum reikalo skubėti, tačiau dirbant dykila valandų per dieną... galima išlikti teisiu patiam sau ir neatnešti veidmainystės ir brudo į meno pasaulį...“

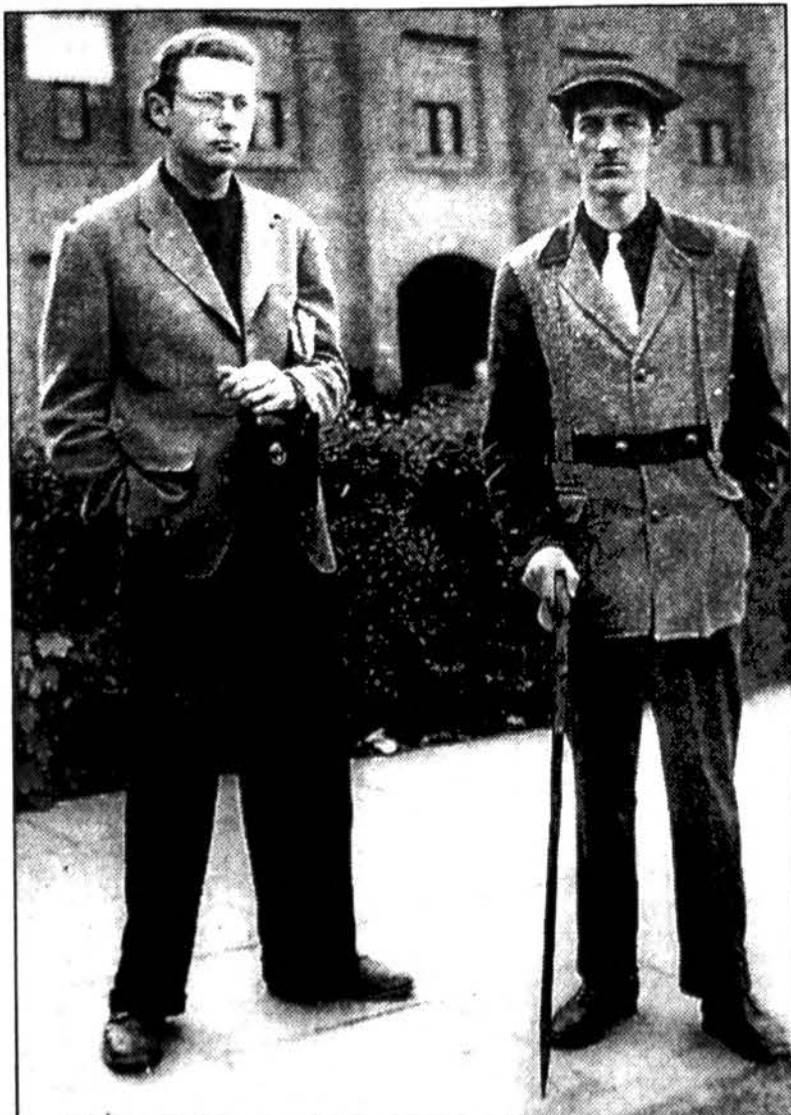
A. Veščiūnas nebuvo abejingas tradicijai. Klasikinio kompozicijos kūrimo principai ryškūs jo piešiniuose, litografijose. Tačiau tas grįžimas prie klasikos tradicijų sąlygiškas, pripildytas naujo turinio, asmeninės menininko jausenos, jo subjektyvaus požiūrio. Jis siekia sujungti dvasią ir jausmus, tiesą ir grožį, tikėjimą ir priežastį. Visiškai priešingai menininkas vertina modernizmo meno idealus — jie jam atrodė atgrasūs, trumpalaikiai ir primityviūs. Nors ir paties A. Veščiūno studijų kelyje buvo trumpalaikis kubizmo periodas. Keli tokio tipo grafikos darbai eksponuojami ir jo parodoje — nors jie nėra datuoti, bet išsiskiria iš visų kitų jo kūrinių visumos.

A. Veščiūno kūrybą sunku išpausti į kartais, regis, įprastus stilistinių krypčių rėmus. Viena vertus, jo meninis mąstymas tarsi krypta abstraktumo linkme, kita vertus, dailininko kūrinių nėra grynos abstrakcijos. Juose yra ir konkretių realybės ženklų, išnyrančių iš ekspresyvių, deformuotų pavaldų bei nerūpų linijų vingrybių.

Niekas kitas už paties dailininko žodžius, parašytus kitame laiške A. Veščiūnaitė-Janavičienei, geriau nenusakys jo kūrybinių nuostatų: „Kadangi dirbti kaip Matisse ir Picasso yra lengva, kiekvienas durnius, kuris nesugeba išsiūriėti žmogiškosios sielos gilybių, metasi ant blaškymosi primityvizmo ir kubizmo, o patys didžiausi galvijai — ant abstrakcijų. Abstraktus menas yra amerikonių išradimas, proletariškojo proto sukurtas racionalizmas ir mums, europiečiams, su savo charakteriu, pagrįstu žmogiškuoju santykiu, jis yra nuodas... Jei dar nėra vėlu, bandysiu nusikratyti viso to racionalistinio apdaro ir grįžti į žmogiškąsias gilybes, į kurių sferas savo praeityje bent porą akimirkų buvau pakliuvęs...“

Kaip piešiniuose, taip ir tapyboje, A. Veščiūnas balansuoja tarp figūratyvo ir abstrakcijos, tik atsiranda intensyvi spalva. Svarbia išraiškos priemonė išlieka linijos — lankštos, bangautos, suktos, smulkios. Tačiau dar didesnio svarumo įgauna savitos tapybos išraiškos priemonės — skambūs koloritas, judrus potėpių mirgėjimas. Spalvomis ir linijomis dailininkas įkvepia gyvybę, pasiekia ritmiško paveiklo paviršiaus pulsavimo išpūdį.

Nukelta į 4 psl.

Žibuntas Mikšys (kairėje) ir Albertas Veščius.

A. Veščius. „Moters portretas“.

Išeiname, kaip kunigaikščiai...

Antrojo pasaulinio karo metu iš Lietuvos išvykusi Elena Urbaitė (dabar — Urbaitis), dailės studijas pradėjusi Miunchene, Freiburge (Vokietija), Paryžiuje (Prancūzija), Columbia universitete New Yorke, dabar yra žinoma dailininkė ir iki šiol sėkmingai reiškiasi skulptūroje.

Apie dail. E. Urbaitis, kaip menininkę Meno istorijos dr. Judy Coillschan rašo: „Daugiau kaip tris dešimtmečius Elena Urbaitis kuria konsultyvius, abstrakčius, minimalistines struktūras objektus... Jos darbai sukurti, naudojantis dažais, šviesa ir metalo savybėmis, netelpa į jokių tapybos, skulptūros ir instaliacijų tradicines kategorijas. Ji atkakliai laikosi pasirinktos krypties, kurią galima apibūdinti, kaip pastangas nubrėžti abstrakčius erdvės kontūrus, nesvarbu, kokia ta erdvė būtų — plokščia, trijų matavimų ar sutampanti su konkrečia aplinka... Naujausiose darbuose, sukurtoose iš nerūdijančio plieno, Urbaitis monumentalumo kryptimi išpletoja ankstyvųjų darbų temas, panaudodama metalo atspindžius. Pasinaudodamos savo plokštumi ir linijų sąranga, šios skulptūros rymo kaip tilto arka, kybo arba stovi ant smailiojo konkretinio 'ready made' erdvėje. Saulės spinduliai krinta ant jų žvilgčio paviršiaus ir liepsnoja įvairiais atspaisais...“

E. Urbaitis — dažna viešnia Lietuvoje, o jos sukurto nerūdijančio plieno skulptūros puikuoja Vilniuje ir Kaune. Penkios jų yra Vilniuje, Technikos bibliotekos kieme, viena, net 17 pedų

aukščio, stovį Spaudos rūmų priešakyje. Nemažas skaičius tapybos ir skulptūros darbų, saugomi Vilniaus dailės muziejuje. Keletas darbų yra M. K. Čiurlionio muziejuje, Kaune. O dabar pasirodė ir puošni, 240 puslapių E. Urbaitis knyga *Works on Paper*. Joje 220 puslapių skaita iliustracijoms, po vieną kiekviename puslapyje.

Likusiųose puslapiuose — darbų aptarimai, parodos, kelionių aprašymai. Knyga didelio formato, labai geras, baltas popierius. Ja apipavidalino Alfonsas Žvilus. Spaudos darbai atliko Vilniaus Akademijai of Arts, Spauda“.

Į knygos pristatymo pobūvį, kuris įvyko penktadienį, gruodžio 7 d., į savo patalpas pakvietė LR generalinis konsulas New Yorke.

Pobūvį atidarė ir susirinkusius pasveikino, LR gen. konsulas dr. Rimantas Morkvėnas kalbėti pakvietė rašytoją, dailininką Paulių Jurkų.

— „Aš džiaugiuosi pačiu faktu, kad įvyko toks iškilus knygos pristatymas, kurį sutikimas, — kalbėjo P. Jurkus. — Knyga yra didžiausias žmogaus pasireiškimas. Ji ateina pas mus kaip pati brangiausia dovana, su muzika, su triukšmu, su baldakimais. Niekas tiek daug neatneša kaip knyga. Ji mus visus praturtina. Su ja mes išeiname kaip kunigaikščiai iš tos pilies, kur gyvena knyga. Šiandieną čia turime specialią knygą, knygą kuri liečia meną. Ji surinkta iš E. Urbaitis kelių knygų. Ten yra jos kelių paveikslėlių, piešinių, jos pasaulis, idėjos... Ir štai, visa tai atnešta ir mums padėta ant stalo. Knyga

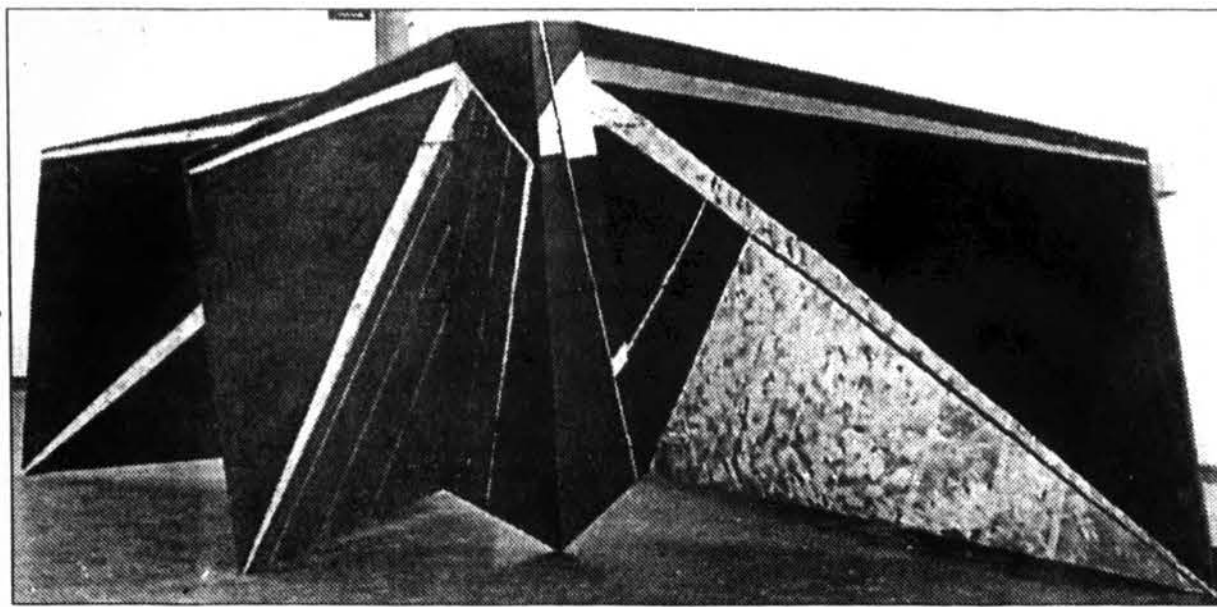
— žmogus, kuris keliauja iš Lietuvos ne šiaip sau, ne į turistinę kelionę, bet kelionę, kurią iš paskos lydėjo tankai, ugnis, vargas... Bet yra žmonių, kurie į visa tai nekreipia dėmesio, lanko mokyklas, kopija ir aukštumas. Tokia buvo ir mūsų šios dienos viešnia, tą knygą sukurusi. Kas tik tą knygą atverčia, tampa nustebintas jos architektūra. Ji tokia miela, užkalbina tave. Joje apie kiekvieną piešinį yra labai daug baltos erdvės ir, jeigu tos erdvės nebūtų, ta knyga būtų labai liudna. Čia puslapių erdė savo pilkume ir baltume knyga išneša ant savo pečių ir ją pastato visame gražume. Aš dar nesu to matęs tokios knygos, kuri būtų taip iškilmingai, su pilnu orkestru, įgrotą...“

Po to sveikinimus — savo angliskai, ir *Darbininko* redaktoriaus J. Kelero lietuviškai, paskaitė poetas Vytas Bakaitis. Sveikinimo žodį tarė ir pripuolamai į New Yorką užklydęs bostoniškis dr. Stasys Goštautas.

Visiems, į pobūvį atsilankiusiems (dalyvavo apie 50), E. Urbaitis išreiškusi savo nuoširdžią padėką, glaustai papasakojo ir apie knygos *Works on Paper* paruošimą.

Po oficialiosios dalies skirtytis nebuvo skubama. Besiūtinant pabendrauta ir pasiūnėkuota. Nemaža dalis į pobūvį atsilankiusių knygą *Works on Paper* įsigijo, o autorė į ją pasirašė.

Atskira padėka priklauso LR konsulatui New Yorke, kuris panašiai lietuviškai kultūrinei veiklai jau ne pirmą kartą atvėrė „mažąjį Lietuvos salelę“ esančio pastato duris. P. Palys

Elena Urbaitis. „Earthbound“.

ČIMPUKAI

Atkelta iš 2 psl.

Išbėgo Šilinis, nespėjęs net išjungti televizijos, stipriai užrūko krepšį. „Na, ką dabar darysim?“ — patraukė jis pečiais.

Nutarė nunešti čimpuką į parką ir paleisti. Taip ir padarė. Bet čia vėl nauja bėda. Užtiko juos ten einančius policininkas, susidomėjęs, ką jie

ten tokį gyvą nešasi krepšį. Reikėjo ilgai aiškintis, kol įrodė, kad tai tik „chipmunk“ — čimpukas, kuris pasiklydęs atsidūrė jų kieme. Kai policininkas pareikalavo atidaryti krepšį, kad įsitikintų, jog tai tikrai čimpukas, gyvulėlis staiga išsoko ir tiek jie jį tematė.

Sugrįžusi Šilininė užtaise naujai atsiradusias duobutes, išlygino akmenėlius ir atsidu-

so. Matai, Vinculi, dabar jau bus ramu, parke čimpukas tikriausiai suras visą savo giminę.

Atrodė, kad čimpuko istorija pasibaigė, bet kitą rytą gyvuliukas vėl rausėsi tarp akmenų...

— Na jau vėl kitas, iš kur šitas atsirado? — susiėmė už galvos Šilininė.

— Čia tas pats, Alesiuke, tas pats! — Žiūrėk, kojukės jo dar vis baltai nusidaziusios, — juokėsi Šilinis. — Atsimeni, kai man sakei pripylusi į tas išraustas duobutes baltų aliejinių dažų?

Šį kartą čimpukas, visai nesivaržydamas, rausė ir rausė naujas duobutes. Turbūt jis labai norėjo paerzinti savo buvusius šeimininkus. Numojo ranka dabar ir Alesė, ir jos žmogus.

— Jau ruduo, — guodėsi Šilininė, — gelsta ir krinta lapai, uždengs ir šituos akmenėlius; gal greit bus ir sniego, o pavasarį gal jau čia jis ir nebegrįs...

Čimpukas, dar vis pasigardžiuodamas, rinko ir duonos trupinėlius, kuriuos ant žolės Šilininė bėrė išalkusiems paukščiams.

Vieną sekmadienį gražiai apsirengę Šiliniai išsiruosė bažnyčion. Kol Šilinis išvėš iš garazo automobilį, Šilininė laukė prie priekinių durų. Atsimusi, kad gal paliko atda-

ras iš kiemo pusės duris, pasidėjo rankinuką ant laiptų. Grįžusi įmetė raktus į rankinuką, užsėgė jį ir greitai nu-skubėjo automobiliu.

Bažnyčioje juodu, kaip visada, atsėdėjo dešinėje pusėje. Atsiklaupusi Šilininė persizegnojo ir atidarė savo rankinuką išimti rožančiaus. Staiga kaip žaibas iš rankinuko išsoko čimpukas ir pasileido bėgti per bažnyčią.

— Jėzus, Marija, — tyliai suriko Šilininė.

Bažnyčioje susirinkę žmonės pašoko iš savo vietų, žiūrėdami, kas čia atsitiko. Čimpukas, lakstydamas tarp suolų, netikėtai užsoko ant vargonėlių ir, o siaube, pasigirdo tartum užsakyta klaidi muzika. Gerai, kad kunigas dar nebuvo išėjęs iš zakristijos, ir kai kurie vyrai pradėjo čimpuką gaudyti. Tas, kaip tyčia, pašokinėjęs ant vargonėlių, buvo bebando šokti ir prie altoriaus, bet balta kamža apšvilkęs zakristijos, skėsiodamas rankomis jį nubaidė ir taipgi bandė gaudyti.

Čimpukas bėgėjęs po suolais, pagaliau įlindo pro truputį praviras klausyklos duris ir pasislėpė po klebono suolu, kur jis sėdi, klausydamas išpažintų. Čia vyrai ir sugavo išsigandusį bažnyčios įsibrovėlį, o zakristijonas, išdidžiai paėmęs čimpuką už sprando, išnešė iš bažnyčios, užmiršęs net priklaupiti...

Šilininė širdis vos neišsoko iš krūtinės, taip ji buvo susijaudinusi. Po šventų Mišių iš bažnyčios išėjo žmonės tiek juokėsi ir traukė pečiais, kalbėdami, kad „Matykite, ir gyvulėlis nori pabūti Dievo namuose...“ Klebonas nė nesužinojo, kad po jo išpažintiniu suolu tupėjo naujas bažnyčios lankytojas.

Su čimpuko istorija pasibaigė ir Šilininės rūpesčiai. Ypač, kai kaimynė Nancy įsigijo juodą katę, vardu Sabrina, kuri saugojo ne tik nuo čimpukų, voveraikių, bet ir nuo zuikių, varnėnų bei kitų daržo kenkėjų...

Nijolė Beleškaitė-Gražulienė

LIETAUS PĖDSAKAI

Upės akyse jau vaidenasi
jos vidurieminiis miglinis alsavimas,
ir kranksi dvi kimstelėjusios varnos
lietaus išskalauto klevos
skeleto
viršugalvy.

Klaidžioja žuvėdros virš bangomis išsiriakiusių
šešėliuotų didmiesčio gatvių,
tarp praužusios audros nulažytų
išdraikytų medžių šakų stypčioja balsvos
popierinės
gervės.

Skverbiasi bundanti saulė pro ežero dangų
dengiantį drėgną debesyną, jos medaus
kupinų spindulių išsilgusios,
pašūrusios drebulės
virpa.

Vingiuodamas
tarp baltų drebulinių šešėlių taku,
ranka mosikuodamas dviratninkas
tolsta... Saulėi blykstelėjus
telieka ji ir pernykščio
lietaus pėdsakai ant traukinio lango.

Lietuvos kultūros „Vartai“ į pasaulį

Kiekviena Lietuvos sostinės dailės galerija, o jų dabar keliasdešimt, turi savo nuolatinių lankytojų, dailininkų būrį, ar bent būrelį. Kiekviena kuria savas tradicijas, ieško galimybių užmegzti ryšius su kitų miestų bei valstybių kolegomis.

„Vartai“, apie kuriuos čia pasakojama — viena populiariausių Vilniaus galerijų gyvuojanti nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, kai tik buvo leista reikštis privačioms iniciatyvoms. Buvusi Statybos technikumų dėstytoja, pati turinti meninių sugebėjimų, Nida Rutkienė išsiuomuoja kampą Vilniaus mokytojų namuose ir įsteigė gale-

riją, kuri netrukus pakvietė į pirmąją parodą.

Paskui žingsnis po žingsnio, paroda po parodos, naujas kultūros židinys vis labiau patraukė tiek dailininkų, tiek ir lankytojų dėmesį. Kiekvienas net atsitiktinai užsukęs, čia būdavo sutinkamas, kaip laukiamas svečias. Tai greit pastebėjo tuo metu Lietuvoje besikuriantį užsienio valstybių ambasadų darbuotojai, pasiūlę savo paramą, emę galerijoje rengti vakarus, susitikimus, parodas. „Vartai“ bematant pakvietė į latvių, čekų, suomių, prancūzų, danų parodas. Pirmųjų ambasadorių žmonos galerijoje įsteigė klubą, kurio veiklą populiarinant daug pri-

sidėjo JAV ambasadoje dirbusio lietuvių Algio Rimo žmona Ramunė Rimienė. Tarp nuolatinių lankytojų buvo pirmasis atkūrus nepriklausomybę JAV ambasadorius Lietuvoje Daryl Johnson, Latvijos ambasados darbuotoja Elita Gavelė. Daryl Johnson, baigęs kadenciją, net išleistuves šventė šioje galerijoje, mieliai šoko suktinį, pasakė lietuviškai atsisveikinimo kalbą.

Ambasadų personalas keitėsi, bet tradicijos liko. Užsienio dailininkų pavarės kasmet yra parodų sąrašuose. Tarp rengėjų: Britų taryba, Danijos kultūros centras ir daug kitų organizacijų. Savo kūrybą vilniečiams čia ne kartą pristatė

žinomas čikagietis fotomenininkas Algimantas Kezys, dailininkė Vida Krištolaitytė. Buvo eksponuojami paveikslai iš Lietuvos Respublikos prezidento Valdo Adamkaus kolekcijos.

Nida Rutkienė, pasakodama apie tarptautinius ryšius, primena, kad patčiai su kolega dailininku Sauliumi Vaitiekūnu teko vežti parodą į JAV — Čikagon ir Vašingtoną.

— Priminkite, kada tai buvo ir kokiose galerijose? — klausiu.

— Tai buvo jau senokai — 1996 m. Mus pakvietė vienos privacios Vašingtono galerijos savininkės, kurios prieš tai lankėsi Vilniuje ir domėjosi mūsų darbu. Iš Vašingtono keliavome į Čikagos S. Balzeco Lietuvių kultūros muziejų bei M. K. Čiurlionio galeriją. Visur mus maloniai sutiko tenyškiai lietuviai.

— Ar nenumatote ir ateityje surengti parodų Amerikos lietuvių telkiniuose?

— Tam reikalingos nemažos išlaidos, nors vilčių turime. Vis daugiau atsiranda rėmėjų. Viena firma atveda kitą. Antai su IBM bendraujame nemažai metų, o dabar tarp bičiulių yra „Philip Morris“ ir kiti.

— Matyt, parodos užsienio šalyse padeda galerijai išsikovoti platesnį pripažinimą?

— Vien parodų skaičius mūsų nebetenkina. Siekiame,

kad kiekviena būtų reikšminga, pristatytų ne tik galeriją, bet ir Lietuvos meną. Vieno didžiausių paskutiniųjų projektų buvo Vienoje. Austrijos sostinės viešbutis „Arth hotel“ visą savaitę tapo savotiška menų muge, kurioje ne tik eksponuojamos parodos, bet sudaromos sąlygos galerijoms bendrauti, tartis dėl bendrų projektų. Mūsų kolekcija padarė rengėjams gerą įspūdį, esame pakviesti ir kitais metais.

— Spauda nemažai rašė apie „Vartų“ parodas Airijoje, kai ten lankėsi Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus.

— Paroda Dubline oficialaus prezidento Valdo Adamkaus vizito metu mums buvo didelė garbė. Esame dėkingi Lietuvos ambasadai Didžiojoje Britanijoje, Lietuvos kultūros ministerijai, visiems padėjusiems. O 2002 m. Vasario 16-osios proga „Vartams“ patikėta surengti parodą Jungtinių Tautų būstinėje Ženevoje. „Vartų“ ekspoziciją matė Insubruko (Austrija) gyventojai.

— Ar tiesa, kad „Vartų“ galerijoje dirbantis tapytojas Vilmantas Marcinkevičius pakviestas tapyti Danijos karalienės portretą?

— Tai dar nėra aišku. Bet tarp jų, kuriems gali tekti ši garbė, Vilmantas yra. Jadvyga Godunavičienė

Lietuvos Respublikos prez. Valdas Adamkus su žmona Alma Adamkiene ir „Vartų“ galerijos atstovais (iš kairės) Nida Rutkienė bei Saulius Vaitiekūnas Dubline (Airija) parodos atidarymo metu. Džojos Barysaitės nuotrauka

Atidarant A. Veščiuono parodą Šiaulių dailės galerijoje. Iš kairės: galerijos dir. Romualda Atkočiūnaitė, poetė Aldona Veščiuonaitė ir menotyrininkas Virginijus Kinčėnaitis. K. Veščiuonaitės nuotr.

A. Veščiuono paveikslai...

Atkelta iš 3 psl.

Iš pirmo žvilgsnio, grynios abstrakcijos, geriau įsijutėjus, subyra. Iš paviršiaus mirguliuojimo tarsi išskyla atvaizdai, virstantys konkrečiomis formomis ir vėl pranykstantys, išsiskaidantys į lyg neišreiškiamas būties paslaptis. Anot A. Veščiuono amžininko dr. P. Reklaičio, tai, galima sakyti, „dvasios peizažas“, iškylantys iki simbolinės prasmės.

Menotyrininkė V. Šteigienė pareiškė, jog norisi tikėti, kad A. Veščiuono kūrybą plačiai apžvelgiantis jo parodos, išlikę autentiški dokumentai ir korespondencija, patrauks didesnį tyrinėtojų dėmesį, o vie-

ninko A. Veščiuono figūra susilauks deramo įvertinimo mūsų dailės ir kultūros istorijoje.

Žinomas dailininkas vilnietis Petras Repšys jau yra nukales įspodį medaliu A. Veščiuono atminimui. Vilniaus Dailės akademija užpelnai išleido dr. P. Reklaičio, solidžią studiją apie šį dailininką ir jo kūrybą.

Be abejo, Albertu Veščiuonu ir jo menine kūryba labiau susidomės ir išsivija, tuo labiau, kad, pasak Aldonos Veščiuonaitės, New Yorke gyvenę Albertas bičiuliai Vanda ir Gedominas Balukai, jai sake, jog Čikagoje, Jaunimo centro M. K. Čiurlionio galerijoje yra du jo darbai.